

[manusversionen av "Vetenskapen trivs i mediernas rampljus",
Axess nr 8, 2004]

Glöm forskargnället om att populärvetenskapligt författande och offentliga framträdanden aldrig är meriterande! Vetenskapen trivs ofta i det mediala rampljuset. Aktuell forskning om vetenskapens mediala relationer visar att uppmärksamhet i offentligheten kan resultera i mer eller mindre konkreta resurser; en positivt inställd publik är en viktig allierad för forskargrupper, vetenskapliga discipliner och universitet. (Se exempelvis Anders Ekström ed., *Den mediala vetenskapen* (Nora: Nya Doxa, 2004) och Johan Kärnfelt, *Till stjärnorna: Ett bidrag till den svenska populärastronomins vetenskapshistoria* (prel. titel, under utgivning).)

Det här har vetenskapsvärlden förstått. Framgångsrika forskningsledare har ofta god hand med media. Det händer att universitet överväger att ge sina forskare mediaträning. Varje modernt universitet har en informationsavdelning som publicerar ett flöde av pressmeddelanden som beskriver de senaste rönen och genombrotten. Vetenskapliga organisationer i Europa och USA har byggt upp webbtjänster som Eurekalert och AlphaGalileo som dagligen sammanställer och systematiserar pressmeddelandena, allt för att öka chansen att någon journalist plockar upp nyheten.

Forskare skapar dessutom egna och nya plattformar för kontakter med media och allmänheten. Även om bloggar ännu inte blivit något vanligt fenomen i vetenskapen, vare sig i bloggningens hemland USA eller i Europa, finns det ett antal forskare som använder detta mikropubliceringsverktyg för att kommunicera både inom det egna ämnet, mellan akademiska discipliner och med läsare utanför universitet.

Och det mediala utrymmet spelar roll. När kemisterna Stanley Pons och Martin Fleischmann trodde sig ha upptäckt kall fusion kallade de till presskonferens, vilket genererade ett omfattande politiskt och ekonomiskt intresse för denna potentiellt revolutionerande teknik. När den holländska pressen började skriva kritiskt om och närmast driva kampanj mot ett nyligen utvecklade p-piller för män, blev pillret (som ändå testats vetenskapligt med gott resultat) inte speciellt trovärdigt på marknaden. Allmänhetens åsikter om genmodifierade grödor och stamcellsforskning, som bland annat påverkas av medias beskrivning, kan knappast bortses ifrån när man försöker förstå varför tekniken lyckas eller misslyckas.

Utvecklingen ställer vetenskapsjournalistiken inför nya utmaningar. Vilka bilder ska journalisterna välja att återge? Hur pass kritiskt inställd är vetenskapsjournalistiken när den

ställs inför medialt skickliga forskare som har allt att vinna på en positiv mediabevakning? Hur kritisk kan den vara?

Medial uppmärksamhet kan bland annat användas som stöd åt forskning som kämpar om utrymme och resurser. Ett fall är sökandet efter liv i universum och projektet SETI: Search for Extraterrestrial Intelligence. Forskningsfältet har handlat om radioastronomer som spanat efter signaler från andra världar och NASA:s sonder till Mars som grävt i myllan i sökandet efter mikrober.

Fältet har knappast varit okontroversiellt. Inomvetenskapligt har det ibland utsatts för kritik, samtidigt som det försvarats av forskare som velat se det som ett legitimt vetenskapligt område. Det har varit ett relativt lätt byte när amerikanska politiker velat skära i budgeten hos skattefinansierade megaaktörer som NASA. SETI har emellertid kunnat leva vidare, mycket tack vare Carl Sagan och andra SETI-forskares förmåga att skapa och upprätthålla intresse för forskningsfältet. Det här är ju en typ av forskning som har lättare att attrahera allmänhetens intresse än mycket annan astronomi. Större donationer från mecenater som Steven Spielberg och Microsoftmiljardären Paul Allen har finansierat verksamheten. Man har ett utbrett stöd via organisationer som The Planetary Society, som organiserar över 100 000 medlemmar.

Häromåret lyckades man bokstavligen talat placera sökandet efter liv i rymden på datorskärmvärlden över i form av den populära skärmläckaren SETI@home. Programmet laddar ner en liten bit radiobrus från rymden, uppfångat med ett stort radioteleskop. Datorn tuggar sig igenom bruset och rapporterar efter en tid tillbaka resultatet till serverna på SETI:s datacentral på Berkeley. Hittills har över fem miljoner användare donerat datortid till projektet. Sammantaget utgör beräkningskraften hos SETI@home en av världens kraftfullaste datorer.

Samtidigt som datoranvändarna donerade datorkraft till SETI värvades de på sätt och vis till projektet som stödjare genom att de blev delaktiga i projektet. Därmed etablerades skärmläckaren som nytt format i den vetenskapliga masskommunikationen. Skärmläckarna fungerade som ett slags forskningspolitisk kampanj: nästa gång någon politiker vill döda ett SETI-projekt finns det mängder med människor som kommer vara emot det, därför att de i någon mening själva är SETI-forskare.

Gustav Holmberg
Forskningspolitiska institutet, Lunds universitet
www.gustavholmberg.com